

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

אין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ

בברייתא המובאת בגמרא במסכת מגילה (יד.) איתא: תנו רבנן, ארבעים ושמנה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה. ומבארת הגמרא: מאי דרוש, אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה, קל וחומר, ומה מעבדות לחירות [- ביציאת מצרים] אמרין שירה [- על הים], ממיתה לחיים לא כל שכן.

על מסקנא זו מקשה הגמרא, מדוע אם כן אין אומרים הלל בפורים כדרך שאומרים בפסח, ומיישבת בשלשה דרכים: א' לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. ומה שביציאת מצרים אמרו שירה אף שהיה נס זה בחוצה לארץ, אמרו על כך בברייתא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ - הוכשרו כל הארצות לומר שירה, משנכנסו ישראל לארץ - לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה. ב' רב נחמן אמר, קרייתא זו הלילא [- קריאת המגילה היא במקום אמירת הלל]. ג' רבא אמר, בשלמא ביציאת מצרים אמרו 'הללו עבדי ה' שעד עתה היו עבדי פרעה ומעתה עבדי ה', ואילו בפורים אי אפשר לומר כן - שהרי אכתי עבדי אחשוורוש אנן.

הגמרא מוסיפה שלפי טעמים של רב נחמן ורבא, יקשה מדברי הברייתא בה מבואר שאחר שנכנסו ישראל לארץ - לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה, ואילו לדבריהם גם בנס פורים ישנה חובה לומר שירה אלא שהיא מתקיימת בקריאת המגילה, או שא"א לקיימה באמירת ההלל מחמת טענה צדדית שאכתי עבדי אחשוורוש אנן. על קושיא זו מיישבת הגמרא: כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון, ע"כ הסוגיא.

ביאור המהרש"א שנס שבחו"ל נעשה ע"י שליח

טעם לדין הגמרא שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ, כתב המהרש"א בערכין (י: ח"א) שבשנכנסו לארץ ישראל - נתקדשה, והקב"ה נקרא אלוקי הארץ. ונאמר: "ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד". ואם כן ניסים הנעשים בארץ ישראל - נעשים על ידו ממש ולא על ידי שליח, ולכן ראוי לומר עליו הלל. משא"כ נס שבחוצה לארץ שנעשה ע"י שליח או ע"י מלאך אין ראוי לומר עליו הלל.

על פי זה ביאר המהרש"א את דעת רב נחמן ורבא, הסוברים שאחר שגלו ישראל מאדמתן שוב ראוי לומר הלל גם על נס שבוצה לארץ - שמאחר וכשגלו גלתה שכינה עמהם וכמו שדרשו חז"ל מהפסוק "עמו אנכי בצרה", ממילא נס הנעשה בחוצה לארץ נעשה אף הוא על ידי הקב"ה ממש כבארץ ישראל, וראוי לומר עליו שירה.

על ביאור זה הקשה רבי משה בצלאל לוריא, בספרו מעשה חושב (ערכין שם), מפני מה מקשה הגמרא שאף יציאת מצרים נס שנעשה בחוצה לארץ הוא - והלא מפורש בהגדה של פסח 'ויוציאנו ה' ממצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, שנאמר ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והיכתי כל בכור'. ואף שכתוב 'וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים', וכן כתוב 'ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם', עמדו על כך המפרשים ויישבו מה שיישבו, אך עכ"פ מפורש בהגדה שנס יציאת מצרים נעשה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו - ומעתה, מה הוקשה לגמרא שאין לומר הלל על נס שבחוצה לארץ, הלא כל הטעם הוא שאין ראוי לומר הלל על נס שנעשה ע"י מלאך או שליח, אבל יציאת מצרים הנעשית ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו שפיר יש לומר עליה שירה.

ביאור הטורי אבן שרב נחמן ורבא ס"ל שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא

ביאור נוסף, מחודש, לדין זה שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ, אנו מוצאים בדברי המנחת חינוך (מצוה רפד אות כד ובקומץ מנחה), כשבכך הוא מיישב קושיא גדולה המתעוררת בדעת הרמב"ם בעקבות לימוד הסוגיא.

כבר הבאנו לעיל את ביאורו של המהרש"א בדעתם של רב נחמן ורבא הסוברים שאחר שגלו ישראל שוב אומרים הלל גם על נס שבחוצה לארץ. ואמנם, הטורי אבן (מגילה יד.) דרך אחרת יש לו בביאור המחלוקת. לדבריו, האמוראים החולקים בדין אמירת הלל על נס שבחוצה לארץ בזמן הגלות, חולקים במחלוקת הקדומה אם קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא או לא. סתמא דגמרא סבירא לה שקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא, ולכך פירשה שמאחר ונכנסו לארץ אף אחר שגלו אין לומר הלל על נס שבחו"ל. ואילו רב נחמן ורבא סבירא להו שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא, ולכן, לכשגלו ישראל חזר הדין שהיה קודם כניסתם לארץ, שאומרים הלל אף על נס שאירע חוצה לארץ.

הטורי אבן מוסיף שאף שלענין מצוות התלויות בארץ, דין זה שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא הוא דין להקל - שהרי עד עתה נהגו מצוות התלויות בארץ ומעתה פקעה קדושת הארץ. מכל מקום, שורש הענין הוא שהדבר חזר לקדמותו, ולכן לענין שירה נמצא שהפקעת הקדושה גורמת לחומרא - שצריך לומר הלל אף על נס שבחוצה לארץ.

ואכן בגמרא בשבועות (טז.) אנו מוצאים שדעתו של רב נחמן לענין קדושת המקדש, שקדושה ראשונה קדשה לשעתה אך לא לעתיד לבוא. ואמנם אין הכרח לדמות דין קדושת המקדש לקדושת הארץ, כיון שקדושת המקדש יתכן ותלויה במחיצות משא"כ קדושת הארץ.

הלל
על נס
שנעשה
בחו"ל

יום ראשון כב טבת

מגילה דף יד

הגה"ת

a8843414@gmail.com

המנחת חינוך, הולך אף הוא בדרך זו, והוא נוקט בפשטות שאין הדבר תלוי בקדושת הארץ אלא בקדושת המקדש [וכמו שהביא הטו"א את דעת רב נחמן בשבועות העוסקת בקדושת המקדש], שכל זמן שקדושת המקדש במקומה עומדת והשכינה שרויה בא"י אין לומר הלל על נס שבחו"ל. לפי זה מקשה המנ"ח על דעת הרמב"ם (בית הבחירה פ"ו הט"ז) הסובר שאף שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, היינו רק קדושת הארץ, אך קדושת המקדש וירושלים קדשה אף לעתיד לבוא ואינה בטילה. וטעם הדבר: לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטילה... אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם, בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה מן המעשרות ומן השביעית שהרי אינה ארץ ישראל.

ומעתה, כיון שלדעת הרמב"ם קדושת ירושלים והמקדש לא בטלה, אם כן אין ראוי לומר הלל על נס שבחוצה לארץ. ואם כן קשה טובא, כי הרמב"ם פסק בהלכות מגילה (פ"ג ה"ו) כיישובו של רב נחמן שקריאת המגילה היא ההלל, והיינו שמעיקר הדין יש לו לומר הלל אף על נס זה שאירע בחו"ל, אלא שיוצא ידי חובתו בקריאת המגילה. ואילו לדעת הרמב"ם שקדושת המקדש לא בטלה אין ראוי כלל לומר הלל על נס פורים.

המנחת חינוך מוסיף שיש נפקא מינה לדינא בין הטעמים המובאים בגמרא, החולקים בשורשם אם קריאת המגילה הרי היא כאמירת הלל או שאין לומר הלל על נס פורים שאירע בחו"ל, וזאת באופן שאין לו מגילה בפורים, שאם אין לומר הלל על נס פורים - לא יאמר הלל אף שאין לו מגילה. משא"כ אם אכן ראוי לומר הלל על פורים אלא שקריאת המגילה היא ההלל, אם כן יש להורות לו במידה ואין בידו מגילה, שיאמר עכ"פ את ההלל [וכ"כ המאירי במגילה (יד)].

וכן נפק"מ נוספת בעצם הדין, אם יארע נס בחו"ל וירצו לתקן אמירת הלל על כך, שלדעת רב נחמן ורבא מותר לתקן זאת, משא"כ לסתמא דגמרא אין אומרים הלל על נס שבחו"ל. ואם כן, תימה על הרמב"ם שלא נזקק לכל זה ונקט לסברת הגמרא שקריאת זו הלילא, נגד דעתו שקדושת המקדש קדשה לעתיד לבוא.

ביאור המנ"ח שישראל בחו"ל כיחידים דמו ודעת ר"ת ובה"ג שא"א הלל על נס דיחיד

בקומץ המנחה, חוזר בו המנ"ח מסברתו הראשונה, לפיה דעת רב נחמן ורבא תלויה בביטול קדושת המקדש בזמן הזה, והוא מבאר את דעתם באופן אחר - באופן שתסור הקושיה מעל דברי הרמב"ם מאלוה, ותחילה הוא מפרש את עיקר הסברא שאין לומר הלל על נס שבחוצה לארץ. הנה הגמרא במסכת תענית (יד): מביאה את שאלת בני כינוה אותה שלחו לפני רבי: אנן, דאפילו בתקופת תמוז בעינן מיטרא היכי נעביד [- היכן נזכיר שאילת גשמים], כיחידים דמינן ובשומע תפילה, או כרבים דמינן ובברכת השנים. שלח להו - כיחידים דמיתו ובשומע תפילה. וכך פסק השו"ע (או"ח סימן קי"ז ס"ב) שאפילו מדינה שלימה כגון ספרד או אשכנז, אין שואלין בברכת השנים אלא רק בשומע תפילה, משום דבני חוץ לארץ דינם כיחידים.

ובזה ביאר המנ"ח גם את דברי הגמרא בתענית (יב): שאין תענית ציבור בבבל, ונדחקו כל הקדמונים לבאר טעם הדבר. אך לפי מה שנתבאר שבני חוץ לארץ לעולם דינם כיחידים, אם כן אתי שפיר שכיון שיחידים הם אין שייך אצלם 'תענית ציבור'.

ורבינו יונה (ברכות ז: מדפה"ר ד"ה ורבינו יעקב) מביא דעת ר"ת ובה"ג שאין לומר הלל אלא על נס שנעשה לכל ישראל, אבל נס שלא נעשה לכל ישראל אף אם נעשה בכינופיא אין לומר עליו הלל.

לפי כל זה מבאר המנחת חינוך טעם הדבר שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ, כי כיון שישראל שבחו"ל לעולם כיחידים הם, אם כן כבר חידשו לנו ר"ת ובה"ג שאין אומרים הלל על נס של יחידים. לפי זה מיישב המנ"ח גם את דעת הרמב"ם, כי באמת קדושת המקדש לא בטלה גם לעתיד לבוא, אבל כיון שסוף סוף קדושת הארץ בטלה - שוב אי אפשר לומר שישראל שבחו"ל הרי הם כיחידים, כיון שכל ישראל אינם שרויין על אדמתן ואין הארץ קדושה, והרי הם כקודם שנכנסו לארץ. [ואמנם רב נחמן עצמו סובר שאף קדושת המקדש בטלה, וכמו שהביא הטורי אבן, אך המנ"ח מבאר שאין קדושת המקדש קובעת לענין זה וממילא גם הרמב"ם הסובר שקדושת המקדש במקומה עומדת - אפשר לו להסכים לדעת רב נחמן בדין הלל על נס שבחוצה לארץ].

מדוע נס פורים אינו נחשב בא"י כיון שגם בארץ ישראל ישבו יהודים

עפ"ז מיישב המנחת חינוך קושיה נוספת. הגמרא מקשה שכשם שקוראים את המגילה מק"ו כן נאמר הלל, ומיישבת שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. ולכאורה תמוה, הלא אחשוורוש מלך בכיפה ואם כן הנס נעשה גם לישראל היושבים בארץ ישראל - ואם כן מדוע לא יאמרו כל ישראל הלל על הנס שאירע לישראל היושבים בארץ. [ובפרט לדעת הרמב"ם שהביא הר"ן במגילה (א. מדפה"ר ד"ה ויש כאן) שרוב ישראל ישבו בארץ ישראל בזמן נס המגילה. ומדברי הירושלמי שהביא הר"ן שם מבואר שא"י היתה חרבה באותן ימים ויש משמעות קצת שלא היתה מיושבת]. וכן העיר החיי אריה (ערכין שם).

אמנם לפי מה שנתבאר, אתי שפיר. כי באמת אף שישובו רוב ישראל בארצם, מכל מקום כיון שכבר נחרב הבית ובטלה קדושת הארץ - אם כן לגבי דין זה שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ, שווה ישיבתם בארץ לישיבתם בחוצה לארץ, ואין הנס שנעשה ליושבי הארץ גדול מהנס הנעשה ליושבי חו"ל שיאמרו עליו הלל - כיון שסוף סוף כל ישראל כיחידים הם, כיון שאין קדושת הארץ עליה.

בפירות תאנה (מגילה יד.) יישב גם לסברת המהרש"א, שמאחר והטעם שאין ראוי לומר הלל על הנס הוא מחמת שנעשה הנס על ידי שליח, אם כן יש לומר שיש לדון דבר זה לפי המקום שבו נעשה הנס ולא לפי המקום שבו ניצלו ישראל ע"י הנס.

נס
הנעשה
בארץ
ישראל
נעשה על
יד ה' ממש
ולא ע"י
שליח, ולכן
ראוי לומר
עליו הלל
משא"כ
נס
שבחו"ל
שנעשה
ע"י שליח"

ברגשי תודה והערכה
החידוש מוקדש
לזכות הבה"ח
שלום כמון ני"ו
לרגל בואו בברית
האירוסין בשעתו"מ
המערכת